

In deze rubriek wordt het palet aan theoretische stromingen en theoretische oriëntaties in kwalitatieve onderzoeksbenaderingen belicht. Redacteur voor deze rubriek is Fijgje de Boer: fjjjedeboer@chello.nl.

Synthese van kwalitatief onderzoek

Etienne Vermeire

‘Science is cumulative, and scientists must cumulate scientifically!’

Sir Iain Chalmers

De synthese van kwalitatief bewijs

De confrontatie met een groeiend aantal publicaties van kwalitatief onderzoek verplicht de gebruiker om op een kritische wijze deze informatie samen te vatten. Dit ‘samenvatten’ is de kern van deze bijdrage.

Systematische ‘reviews’ en zeker synthese wordt door sommige kwalitatieve onderzoekers geassocieerd met positivisme en het idee dat men op deze manier streeft naar één ‘waarheid’. Terwijl het zo kan zijn dat door verschillende – kwantitatieve en kwalitatieve – benaderingen van synthese ‘meerdere waarheden’ juist aan het licht kunnen komen (Vermeire, 2005). Britten et al. (2002) stellen dat er geen enkel redelijk argument bestaat tegen synthese van kwalitatieve studies.

Er worden nogal wat termen gebruikt om de verschillende benaderingen en technieken van kwalitatief bewijs te omschrijven. Bovendien worden deze termen vaak niet op consistente wijze gebruikt. Daarbij komt dat er steeds nieuwe termen worden uitgevonden voor technieken die slechts in kleine details verschillen van reeds bestaande. Misschien is het van ‘schrijven doet blijven’? ‘Qualitative meta-synthesis’, ‘metasummary’, ‘meta-study’ (Paterson et al., 2001), ‘meta-synthesis’ (Sandelowski et al., 1997), ‘meta-narrative mapping’ (Greenhalgh et al., 2005) en nog een reeks andere worden door Jennie Popay samengebracht onder de noemer ‘interpretive synthesis’ (Pope et al., 2007; Popay et al., 1998). Immers, de interpretatieve synthese ontstaat uit een proces van herinterpretatie. McCormick definieert zijn ‘qualitative meta-synthesis’ als ‘combining the results of several studies to create interpretations at a higher level of abstraction’ en Schreiber omschrijft zijn ‘meta-synthesis’ als ‘bringing together and breaking down of findings, examining them, discovering the essential features, and in some way, combining them into a transformed whole’ (Pope et al., 2007).

Gemeenschappelijk aan de interpretatieve synthese is het samenbrengen, heranalyseren en combineren van bevindingen uit verschillende studies in een geheel, welke een theoretische of conceptuele meerwaarde schept die de resultaten van de individuele studies overstijgt (Pope et al., 2007). Grofweg kan men al deze technieken onderverdelen in twee groepen: 1. ‘vergelijking’ en 2. ‘vertaling’ (meta-etnografie).

De vergelijkingstechnieken ('comparison') kunnen worden opgesplitst in 'grounded theory' en 'comparative case study'. In beide technieken worden de concepten en de bijbehorende interpretaties of conclusies van de auteurs geëxtraheerd. Zij worden in een overzichtstabel of schema geplaatst, waarna een vergelijking 'across cases' plaatsvindt om de betekenis van de aard van de categorieën in de individuele studies te begrijpen en hun onderlinge relatie. Er ontstaat dus een nieuwe fase van coderen, wat dan leidt tot nieuwe theorie.

Bij 'vertaling' worden de interpretaties uit de individuele studies omgevormd zodat ze kunnen worden uitgedrukt in elkaars termen, zodat een onmiddellijke vergelijking mogelijk wordt gemaakt van ogenschijnlijk onderscheiden stukken van bewijs. Deze benadering is interpretatief en niet samenvattend. In feite wordt een nieuwe interpretatie gecreëerd om de onderzoeksgegevens uit een reeks studies te verklaren. Tot deze groep behoren meta-etnografie, de 'meta-study' (Paterson et al., 2001) en de critical interpretive synthesis (Dixon-Woods et al., 2006).

Een andere indeling van benaderingen vinden we bij Alan Pearson (2007). Hij onderscheidt de 'narrative synthesis', 'meta-ethnography', 'realist synthesis', 'thematic synthesis', 'content synthesis' en 'meta-synthesis' c.q. 'meta-aggregation'. Al deze technieken verschillen van elkaar op basis van ofwel 'comparison' ofwel 'integration'. Hoe de techniek ook moege heten, de onderzoekers moeten in hun artikel zonder enige aarzeling precies aangeven welk perspectief ze hanteren en hun techniek stap voor stap omschrijven.

De technieken die gebaseerd zijn op vergelijking, gebruiken een of andere vorm van samenvatting en zelfs het kwantitatief verwerken van thema's. Onderling verschillen ze ook doordat ze al of niet gebruik maken van een kwaliteitsbeoordeling van de verzamelde artikelen. De creativiteit van de onderzoekers kent geen grenzen, maar zo wordt wel het 'mistgehalte' vergroot rond de gebruikte techniek.

Meta-etnografie

De theorie en de techniek van de meta-etnografie werden gepubliceerd in 1988 door Noblit en Hare. De term meta-etnografie is misschien wat ongelukkig gekozen, maar het vertrekpunt van de auteurs – sociologen – was dat etnografie als kwalitatieve onderzoeksmethode enerzijds diepgaande informatie oplevert, maar anderzijds weinig mogelijkheden biedt tot veralgemenisering buiten de context van de onderzochte case. Meta-etnografie geeft aan de ene kant de mogelijkheid om een vergelijkende analyse te maken van kwalitatief onderzoeksmateriaal – uit bijvoorbeeld andere settings – en aan de andere kant stelt het de onderzoekers in staat om cumulatief en synthetisch te werk te gaan (Noblit & Hare, 1988). De auteurs bieden een stapsgewijs programma aan dat de onderzoeker in staat stelt in een reeks kwalitatieve studies overeenkomsten te vinden ('reciprocal translation'), verschillen te detecteren ('refutation') of uitspraken te doen over het geheel (een probleem, een organisatie of een cultuur), dus een synthese te maken ('lines of argument synthesis').

Enkele Britse kwalitatieve onderzoekers hebben enige jaren terug deze techniek nieuw leven ingeblazen (Britten et al., 2002, Campbell et al., 2003). Sindsdien wordt deze waardevolle en haalbare techniek steeds meer toegepast.

De methode van Noblit en Hare

Het is niet eenvoudig om in een tekst duidelijk uit te leggen wat er – op het vlak van interpretaties – gebeurt in een meta-etnografie. Hier volgt een poging om de zeven stappen van Noblit en Hare te verduidelijken, waarna vervolgens de variaties op deze methode zullen worden toegelicht.

1. *Vertrekpunt*: de onderzoeker beslist of kwalitatief bewijs een antwoord kan geven op de onderzoeksvraag.
2. *Relevantie van de studies*. Een meta-etnografie moet een beperkte scope hebben om te vermijden dat, zoals gebeurt bij narratieve ‘reviews’, grove veralgemeniseringen worden gemaakt over verschillende domeinen heen. Zo is bijvoorbeeld de vraag naar problemen bij therapietrouw bij chronisch zieken een veel te breed en heterogeen domein en is de vraag naar obstakels bij therapietrouw aan levensstijlaanpassingen bij personen met diabetes type 2 een beter onderzoekbaar alternatief. Deze fase eindigt met de inclusie van de studies voor het meta-etnografisch proces.

Noblit en Hare laten grotendeels de vraag open op welke manier de studies moeten worden geselecteerd om te worden geïncludeerd in de meta-etnografie. De studies worden het best doelgericht geselecteerd: ze moeten dezelfde topic bestuderen en zo mogelijk ook dezelfde onderzoeksvragen trachten te beantwoorden. Dit is ook nodig als op een systematische manier in alle relevante literatuurbronnen wordt gezocht naar studies. Hoewel voor de kwaliteitsbeoordeling van de te includeren artikelen geen overeenstemming bestaat in de literatuur beslissen de onderzoekers het beste vooraf in een onderzoeksprotocol welke criteria zij zullen hanteren in de meta-etnografie.

3. *Lezing en analyse van de studies*. De studies worden zorgvuldig gelezen om de kernconcepten te ontdekken. Dit is echter geen eenmalige activiteit; naarmate de synthese vordert worden de studies regelmatig opnieuw doorgenomen om de relevante uitspraken – door Noblit en Hare metaforen genoemd – en interpretaties te toetsen. Bovendien kan het ook nuttig zijn om gegevens te noteren over de setting en de deelnemers aan de studie, omdat deze deel uitmaken van de context van de interpretaties in een bepaalde studie.
4. *De onderlinge relatie van de studies bepalen*. Er worden lijsten gemaakt van kernmetaforen, zinnen, ideeën en/of concepten en hun verbanden; de verschillende studies worden naast elkaar gelegd en onderling vergeleken. Deze fase eindigt wanneer een idee kan worden gevormd over de relatie tussen de verschillende studies. Om een duidelijk overzicht te bewaren kan het best een overzichtstabel of -schema worden opgesteld met vertikaal de verschillende studies en horizontaal de relevante gegevens over setting, deelnemers en kernconcepten zoals ze zich in elke studie contextueel voordoen.

5. *Vertaling*. Deze ‘vertaling’ houdt in dat alle studies als gelijkwaardig worden behandeld. De centrale metaforen en/of thema’s worden vergeleken met andere concepten in dezelfde studie (analyse in context), terwijl ze ook worden vergeleken met concepten in andere studies. Het is een cyclisch proces van decoderen en hercoderen in de context. Aan het einde van deze fase wordt het duidelijk dat elk concept in elke studie vervat ligt in een van de kernconcepten in de overzichtstabel. Elk kernconcept is dus als het ware de vertaling van de concepten zoals deze voorkomen in de studies. Bij het vinden van verschillen tussen de studies onderling is het van belang te onderzoeken of deze kunnen worden verklaard door de andere methode (samenstelling van de steekproef, de dataverzamelingsinstrumenten, de data-analysetechniek, de kwaliteit van de rapportage) of door de verschillende samenstelling van de steekproef. Het gaat dus om een constant reflecteren, het voortdurend in kaart brengen (‘charting’, ‘mapping’) van elementen om de weg te vinden naar de best mogelijke synthese.
6. *Synthese van de vertalingen*. De vertalingen, kernconcepten met inhoud, zijn het eerste niveau van de meta-etnografische synthese. De verschillende vertalingen worden met elkaar vergeleken. Dan kan een tweede niveau van synthese starten: de analyse van concurrerende interpretaties en de vertaling naar elkaar toe, dus de onderlinge relatie. Op deze manier ziet men gelijkenissen en tegenstellingen en kan een synthese ontstaan die het geheel omvat en toch de onderlinge relaties weergeeft.
7. *De presentatie van de resultaten van de synthese*. Een meta-etnografie moet worden ‘vertaald’ in de ‘taal’ van de doelgroep. Dit betekent dat de vorm en de aard van de metaforen aangepast moeten zijn aan het doelpubliek. Naargelang de doelgroep patiënten of zorgverleners zijn, zal de synthese anders worden gepresenteerd. Zo zullen zorgverleners wellicht vooral geïnteresseerd zijn in praktische toepassingen voor de dagelijkse praktijk.

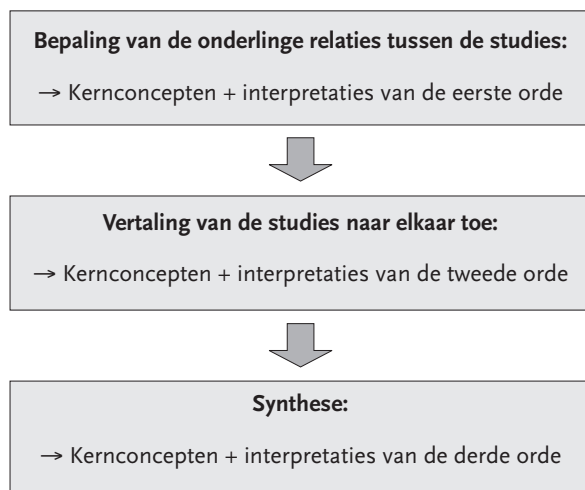
De kernboodschap bij dit stappenplan is dat het meta-etnografisch proces geen puur mechanistische activiteit is, maar vooral een keten – een cyclus – van interpretaties, waarbij men tracht te komen tot een dieper en omvattender inzicht in het onderzoeksdomein. Meta-etnografie is eerder een interpretatieve synthese dan de verzameling of de gestructureerde opsomming van resultaten.

Aanpassingen en toepassingen van meta-etnografie

De toepassing van de methode van Noblit en Hare heeft gaandeweg, onder meer door de ervaren problemen en ook in specifieke omstandigheden, geleid tot aanpassingen.

Zo hebben Britten et al. (2002) en Campbell et al. (2003) het begrip eerste, tweede en derde orde-interpretaties ingevoerd bij het opstellen van de overzichtstabel (stap 4). De interpretaties van de eerste orde vertolken de manier waarop de respondenten in het onderzoek de zaken in dagelijkse taal uitdrukken. De interpretatie van de tweede orde is die van de onderzoekers en uiteindelijk zijn de derde orde-interpretaties de taal van de synthese (Britten et al., 2002). Op deze manier worden de vertaalstappen duidelijker in kaart gebracht (zie tabel 1).

Laten we dit verduidelijken aan de hand van een voorbeeld. De eerste orde-interpretaties zijn de primaire data, dit wil zeggen datgene wat personen als antwoord formuleren in bijvoorbeeld een interview. Zo kunnen personen aan wie gevraagd wordt waarop ze letten bij het afhalen van voorgeschreven geneesmiddelen bij de apotheker antwoorden: ‘ik let wel erg op de prijs van geneesmiddelen’ of ‘ik kan niet alle geneesmiddelen kopen die de arts mij voorschrijft...’ of ‘ik koop alleen de belangrijkste geneesmiddelen’. De onderzoekers interpreteren deze uitspraken en bouwen een hypothese of een theorie uit, wat dan de tweede orde-interpretaties zijn; iets in de aard van ‘patiënten wegen de voor- en nadelen, de ‘cost-benefit’ van geneesmiddelen af...’. Als deze elementen voorkomen in verschillende studies kunnen de onderzoekers bij het uitvoeren van een synthese komen tot derde orde-interpretaties en zou dit de vorm kunnen aannemen van ‘patiënten ontwikkelen copingstrategieën voor de aankoop van voorgeschreven geneesmiddelen: zij wegen de voor- en nadelen af, de kostprijs en de door hen ervaren voordelen van de behandeling’. De onderzoekers komen tot een theorie die in de verschillende studies bijvoorbeeld als gemeenschappelijk naar voren komt.

Tabel 1: Een vereenvoudigde schematische voorstelling van de meta-etnografische vertalingen

Andere auteurs, zoals de onderzoeksgroep rond Mary Dixon-Woods (2006), stellen dat meta-etnografie geschikt is om literatuur van studies met verschillend design te synthetiseren. Deze interpretatieve methodologie is volgens hen niet beperkt tot het synthetiseren van vergelijkbare studies; die kan ook worden toegepast om informatie te synthetiseren uit kwantitatieve, kwalitatieve studies, grijze literatuur en rapporten van professionele experts. Boeiend is ook de stelling van Dixon-Woods dat er voldoende argumenten zijn om – net als in kwalitatief onderzoek – door te gaan met het verzamelen van studies voor de synthese tot verzadiging (‘data saturation’) optreedt in plaats van het systematisch blijven doorzoeken van de literatuur.

Valkuilen

Elke methode of techniek kent valkuilen of houdt gevaren in. Bij meta-etnografie dreigt het gevaar van het op den duur niet meer weten waarmee men bezig is. Meta-etnografie is een dynamisch proces. Het is eerder een circulair dan een rechtlijnig proces: de beschrijving van de uitgevoerde methode – het stappenplan – en trouwheid aan de methode zijn essentieel voor het welslagen. Een weergave van de exacte beschrijving van het verloop van de synthese in de rapportage is dan ook van essentieel belang.

Een tweede gevaar is dat individuele observaties van de oorspronkelijke auteurs of van onderzoekspersonen verloren gaan in de synthese, wat ook kan gelden voor doorslaggevende nuances. De onderzoekers die de synthese uitvoeren, kunnen het best voor ogen houden dat het uiteindelijke doel van een synthese het creëren is van een meerwaarde, de creatie van een dieper inzicht.

Ten slotte schuilt er gevaar in het feit dat voor de meta-etnografie meestal alleen wordt gewerkt met gepubliceerd materiaal, een bias die wellicht verdwijnt door een voldoende groot aantal studies op te nemen. Er bestaan echter geen richtlijnen over hoeveel studies je het beste kunt opnemen in een meta-etnografie.

Een andere belangrijke valkuil is de factor tijd. Het is eigen aan zowel kwantitatieve als kwalitatieve syntheses dat zij erg tijdrovend zijn, een goed team onderzoekers vragen en veel overleg.

Een praktisch voorbeeld van meta-etnografie

In 1998 voerden we een kwalitatief onderzoek uit door gebruik te maken van focusgroepen (Vermeire et al., 2007) naar de problemen die type 2-diabetespatiënten hebben op het ogenblik dat ze worden geconfronteerd met de diagnose, problemen met de therapietrouw en de manier waarop zij hierover communiceren. Kortom, het onderzoek handelde over therapietrouw en over de gezondheidsopvattingen. Dit onderzoek genereerde na een primaire analyse met de ‘grounded theory’-techniek een reeks thema’s (Vermeire, 2003).

De meta-etnografie van dit onderzoeksproject verschilt van de methode van Noblit en Hare in die zin dat wij niet vertrokken vanuit gepubliceerde artikelen, maar vanuit zeven rapporten van parallelle focusgroepen die in verschillende landen waren gehouden. De onderzoekers werden nauw betrokken bij het meta-etnografisch proces wat een deel van de taak vergemakkelijkte, omdat daardoor de vertalingen eenvoudiger verliepen. Deze betrokkenheid had ook een weerslag op de validiteit: de vertalingen werden gecontroleerd door de onderzoekers en de oorspronkelijke transcripties van de focusgroepeteksten vormden het uitgangspunt voor analyse. Hierdoor bleef men bij de context (taal, cultuur en gezondheidszorgsysteem) van elk land. Dit verhoogde tevens de betrouwbaarheid van het syntheseproces.

In zeven Europese landen vonden 39 focusgroepen plaats met in totaal 247 deelnemers. De eerste analyse gebeurde in elk land afzonderlijk en leverde thema’s op met illustratieve tekstfragmenten (interpretaties van de eerste orde). Opvallend was de grote gelijkheid in codes en thema’s die uit de primaire analyse ontstonden. In tabel 2 staan enkele kernthema’s (metaforen) en de interpretaties van de derde orde als het resultaat van de

meta-etnografische synthese. De kernthema's of de sleutelmetaforen volgens de terminologie van Noblit en Hare zijn: het verloop van diabetes, informatie, persoon en context, de relatie met de zorgverlener en het lichaamsbewustzijn. Deze thema's zijn wellicht de sleutel tot een beter begrip van de problemen met de therapietrouw bij personen met diabetes type 2. Dit illustreert de stappen in de meta-etnografie en toont de meerwaarde ervan aan (Vermeire, 2007).

Kernthema's	Interpretaties van de derde orde
Het verloop van diabetes	Diabetes is een 'probleem' tot er zich complicaties voordoen, dan wordt het een 'ziekte'.
Informatie	Therapie-ontrouw wordt in hoge mate bepaald door het gebrek aan of onduidelijke informatie.
Persoon en context	Goed kunnen leven met diabetes hangt af van sociale ondersteuning, attitude tegenover een gezonde levensstijl en gezondheidsopvattingen.
Zorgverlener	De zorgverlener vraagt niet naar gezondheidsopvattingen en past de behandeling er ook niet op aan.
Lichaamsbewustzijn	De behandelingseffecten zijn niet waarneembaar. Zelfregulatie betekent contact houden met het lichaam om te kijken hoe het lichaam functioneert zonder de behandeling.

Tabel 2: Synthese, met enkele kernthema's (metaforen) en derde orde-interpretaties

Besluit

Auteurs moeten duidelijk omschrijven hoe zij hun synthese hebben uitgevoerd en mogen zich niet tevreden stellen met een term. Meta-etnografie staat voor een synthese van interpretaties, die trouwens de kern uitmaken van het kwalitatief onderzoek. Het is een boeiende, arbeidsintensieve, maar toch haalbare techniek. Op deze manier kan een breder overzicht en een dieper inzicht worden verworven dan enkel uitgaan van het resultaat van individuele studies.

Literatuur

- Britten, N., Campbell, R., Pope, C., Donovan, J., Morgan, M. & Pill, R. (2002). Using meta-ethnography to synthesise qualitative research: a worked example. *Journal of Health Services Research & Policy*, 7(4), 209-215.
- Campbell, R., Pound, P., Pope, C., Britten, N., Morgan, M. & Donovan, J. (2003). Evaluating meta-ethnography: a synthesis of qualitative research on lay experiences of diabetes and diabetes care. *Social Science & Medicine*, 56, 671-684.
- Dixon-Woods, M., Krik, D., Agarwal, S., Annandale, E., Arthur, T., Harvey, J., Hsu, R., Katbamna, S., Olsen, R., Smith, L., Riley, R. & Sutton, A. (2006). Conducting a critical interpretive review of the literature on access to healthcare by vulnerable groups. *BMC Medical Research Methodology*, 6, 35.

- Greenhalgh, T., Robert, G., Macfarlane, F., Bate, P., Kyriakidou, O. & Peacock, R. (2005). Storylines of research in diffusion of innovation: a meta-narrative approach to systematic review. *Social Science & Medicine*, 61(2), 417-430.
- Noblit, G.W. & Hare, R.D. (1988). *Meta-ethnography: synthesizing qualitative studies*. Qualitative research methods series 11. Newbury Park: Sage.
- Paterson, B.L., Thorne, S.E., Canam, C. & Jillings, C. (2001). *Meta-study of qualitative health research. A practical guide to meta-analysis and meta-synthesis*. Thousand Oaks: Sage.
- Pearson, A. (2007). *The meta-synthesis of qualitative research findings*. Adelaide: The Joanna Briggs Institute.
- Popay, J., Rogers, A. & Williams, G. (1998). Rationale and standards for the systematic review of qualitative literature in health services research. *Qualitative Health Research*, 8(3), 341-351.
- Pope, C., Mays, N. & Popay, J. (2007). *Synthesizing qualitative and quantitative health evidence. A guide to methods*. Maidenhead: Open University Press.
- Sandelowski, M., Docherty, S. & Emden, C. (1997). Focus on qualitative methods. Qualitative meta-synthesis: issues and techniques. *Research in Nursing and Health*, 20(4), 365-371.
- Vermeire, E. (2005). *The study of research evidence synthesis, applied to adherence to treatment recommendations in people living with type 2 diabetes*. Thesis. Antwerp, Belgium: Faculty of Medicine, University of Antwerp.
- Vermeire, E., Van Royen P., Coenen, S., Wens, J. & Denekens, J. (2003). The adherence of type 2 diabetes patients to their therapeutic regimens: a qualitative study from the patient's perspective. *Pract Diab Int*, 20(6), 209-214.
- Vermeire, E., Hearnshaw, H., Rätsep, A. et al. (2007). Obstacles to adherence in living with type-2 diabetes: An international qualitative study using meta-ethnography. *Primary Care Diabetes*, 1(1), 25-33 .